

مرکز مدارک علمی، موزه، و انتشارات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور^۱ از گذشته تا امروز

سعیده ابراهیمی^۲

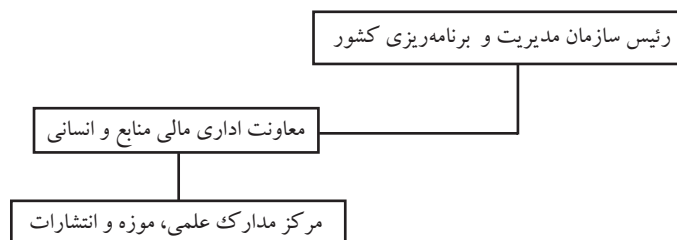
مقدمه

سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، براساس مصوبه هشتاد و ششمین جلسه شورای اداری در سال ۱۳۷۸ به منظور تحقق مطلوب وظایف و اختیارات رئیس محترم جمهوری و تأمین یکپارچگی در مدیریت کلان و تحقق مطلوب برنامه توسعه اقتصادی، اجتماعی، و فرهنگی کشور با ادغام دو سازمان برنامه و بودجه، و سازمان امور اداری و استخدامی کشور، در سال ۱۳۷۹، تشکیل شد و مستقیماً زیر نظر نهاد ریاست جمهوری انجام وظیفه می‌کند. این سازمان متشکل از ۶ معاونت می‌باشد که مرکز اسناد، موزه، و انتشارات آن به عنوان یکی از واحدهای معاونت امور اداری، مالی و منابع انسانی فعالیت می‌نماید (۱):

تاریخچه مرکز مدارک علمی، موزه، و انتشارات

در ۲۶ بهمن ۱۳۲۷، لایحه قانونی اجرای برنامه هفت ساله عمرانی کشور، به تصویب مجلس شورای ملی رسید و ایران رسماً دارای برنامه عمرانی و نیز سازمان برنامه گردید. نخستین دشواری در جریان برنامه‌های عمرانی اول و دوم، در دست نبودن اطلاعات و آمار بود. نبود اطلاعات نبود نظام اطلاع‌رسانی کارآمد موجب شد که دولت برای تدوین برنامه اقتصادی کشور، به کارشناسان و مشاوران بیگانه روی بیاورد و این باعث گردید که سازمان برنامه تا مدت‌ها در صدد ایجاد یک مرکز اطلاع‌رسانی متمرکز بر نیاید (۴).

برای نخستین بار در تشکیلات برنامه هفت

۱. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور بعد از انحلال به شکل معاونتی در نهاد ریاست جمهوری به نام معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور ادغام شد.

۲. کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه شیراز ebrahimi_saede@yahoo.com

ساله دوم، کتابخانه کوچکی در داخل دفتر اقتصادی به وجود آمد که ضمن جمع‌آوری کتاب‌ها و نشریات مورد نیاز، به گردآوری مطالعات و گزارش‌های مهندسان مشاور که در آن زمان به کار مشغول بودند، پرداخت. با انقضای برنامه دوم و آغاز برنامه سوم کتابخانه مذکور نیز دستخوش آشفتگی شد و تعطیل گردید و از سال ۱۳۴۳ هر زمان به واحدی مربوط می‌شد تا اینکه بالاخره در برنامه چهارم، کتابخانه زیر نظر دفتر تشکیلات قرار گرفت. با کمال تأسف و علی‌رغم نیاز به اطلاعات و پژوهش درباره توسعه و برنامه‌ریزی در کشور، بی‌توجهی به امر اطلاع‌رسانی، در سال‌های بعد نیز ادامه یافت. علل عدم موفقیت سازمان برنامه و بودجه در ایجاد یک مرکز اطلاع‌رسانی موفق پیش از پیروزی انقلاب اسلامی را می‌توان عدم شناخت واقعی مسئولان سازمان برنامه و بودجه از اهمیت و ارزش اطلاعات و اطلاع‌رسانی و نقش آن در برنامه‌ریزی و توسعه، وابستگی به مشاوران و کارشناسان خارجی، استفاده انحصاری از اطلاعات توسط شمار اندکی از مدیران، و عدم استفاده از دانش کتابداری در سازمان‌دهی مجموعه‌های کوچک و پراکنده دفاتر سازمان دانست (۴).

در پژوهشی که پس از پیروزی انقلاب اسلامی از کتابخانه‌های دفاتر و مدیریت‌های سازمان برنامه و بودجه در مرکز به عمل آمد، معلوم شد که ۱۷ دفتر و مدیریت، دارای مجموعه‌هایی از کتاب و مدارک بوده‌اند که ۸۵ درصد مدارک آنها تکراری بوده است.

پیروزی انقلاب اسلامی و تشکیل مرکز مدارک اقتصادی - اجتماعی و انتشارات

انقلاب اسلامی، دگرگونی بنیادینی در کل ساختار جامعه ایران پدید آورد که مهم‌ترین ویژگی آن کسب استقلال سیاسی بود. مشاوران و کارشناسان بیگانه از ایران و نیز از سازمان برنامه و بودجه خارج شدند. از آن پس، برای تهیه برنامه‌های عمرانی و پیشبرد امر توسعه، نیاز به اطلاعات و یک مرکز اطلاع‌رسانی فعال ضروری به نظر می‌رسید. در سال ۱۳۵۸، پس از انحلال مؤسسه برنامه‌ریزی ایران، که یکی از سازمان‌های وابسته به سازمان برنامه و بودجه بود، مدارک موجود در کتابخانه آن مؤسسه به همراه کارکنانش به مرکز اسناد و مدارک فنی سازمان برنامه و بودجه انتقال یافت و بالاخره در سال ۱۳۶۱، پس از تغییراتی در مدیریت سازمان برنامه و بودجه و همچنین مدیریت مرکز اسناد «مرکز مدارک اقتصادی - اجتماعی و انتشارات» سازمان برنامه و بودجه در شهریور همان سال تشکیل شد.

در سال ۱۳۷۹ نیز با ادغام سازمان برنامه و بودجه و سازمان امور اداری و استخدامی کشور در یکدیگر و تشکیل سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، نام این مرکز به «مرکز مدارک علمی و انتشارات» تغییر یافت (۴).

شرح وظایف مرکز مدارک علمی، موزه، و انتشارات

مرکز مدارک علمی، موزه، و انتشارات سازمان مدیریت از دو معاونت کتابداری و اطلاع‌رسانی، و معاونت انتشارات تشکیل

شده است. هردو معاونت تلاش در دستیابی به اهداف سازمان مادر یعنی سازمان مدیریت را در سرلوحه فعالیت‌های خود دارد. معاونت کتابداری و اطلاع‌رسانی وظیفه سیاست‌گذاری در جهت شناخت و تأمین نیازهای اطلاعاتی موردنیاز جامعه استفاده‌کنندگان در زمینه مسائل اقتصادی اجتماعی و اداری کشور و جهان از طریق گردآوری، سازمان‌دهی، و اشاعه اطلاعات اقتصادی اجتماعی در اشکال مختلف را برعهده دارد و این مهم را با ارتباط و مبادله اطلاعات با سازمان‌های ملی و منطقه‌ای و بین‌المللی دارای فعالیت مشابه، ایجاد پایگاه‌های اطلاعاتی تخصصی، و ایجاد امکانات دسترسی آسان به منابع به انجام می‌رساند.

همچنین کمک به راه‌اندازی و اجرای فعالیت‌های اطلاع‌رسانی مرکز مدارک در سازمان‌های مدیریت و برنامه‌ریزی استان‌ها از طریق مشاوره، آموزش، و تدوین دستورالعمل‌ها برعهده این معاونت است. تدوین سیاست و خط‌مشی نشر و توزیع انتشارات سازمان، تدوین دستورالعمل‌ها و آیین‌نامه‌های انتشاراتی سازمان، ویراستاری و ارائه استانداردهای گزارش‌های تحقیقاتی و سایر نشریات سازمان، و گردآوری، و سازمان‌دهی کلیه انتشارات سازمان در حیطه وظایف معاونت انتشارات است. این معاونت همچنین نظارت بر فروش کلیه نشریات منتشرشده توسط سازمان و تدوین برنامه زمان‌بندی انتشار گزارش‌های دفاتر و مدیریت‌های سازمان را در دستور کار خود دارد.

واحدهای مرکز مدارک علمی، موزه، و انتشارات براساس نمودار سازمانی

مدیرکل

مدیرکل مرکز اسناد، موزه و انتشارات، وظیفه برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری، هدایت، و به‌طورکلی نظارت و مدیریت سازمان را در کل امور معاونت کتابداری و اطلاع‌رسانی و معاونت انتشارات برعهده دارد.

مشاور انفورماتیک

مشاور انفورماتیک، در کلیه امور مدیریتی و برنامه‌ریزی، به‌عنوان مشاور مرکز و ریاست آن عمل می‌کند. همچنین پشتیبانی پایگاه‌های اطلاعاتی، پشتیبانی سایت مرکز، راه‌اندازی اینترنت مرکز مدارک، به‌روزرسانی اینترنت و اینترنت، و انجام کلیه امور نرم‌افزار و سخت‌افزار سازمان برعهده مشاور انفورماتیک است.

معاونت‌ها

۱. معاونت کتابداری و اطلاع‌رسانی

معاونت کتابداری و اطلاع‌رسانی مرکز، سیاست‌های اطلاع‌رسانی خود را از طریق ۳ واحد خدمات فنی و اطلاعاتی، واحد سفارش و تهیه، و کتابخانه مرکزی به انجام می‌رساند.

۱.۱. خدمات فنی و اطلاعاتی

۱.۱.۱. خدمات فنی

فهرست‌نویسی، رده‌بندی، نمایه‌سازی، و آماده‌سازی کلیه مدارک چاپی و غیرچاپی اعم از نقشه و پروژه‌های عمرانی و منابع سمعی و

بصری در این بخش انجام می‌گیرد. همچنین انجام فهرستنویسی پیش از انتشار و ارائه خدمات پشتیبانی از نرم‌افزار کتابخانه نیز از وظایف این بخش است. بخش خدمات فنی، در جهت حفظ ارتباط مستمر با کتابخانه‌های استانی تلاش می‌کند و این کتابخانه‌ها را در تهیه و سازمان‌دهی منابع اطلاعاتی یاری می‌رساند. به طوری که برای منابع مشترک حدود ۳۰ کتابخانه استانی فهرستنویسی متمرکز انجام می‌دهد. برنامه‌ریزی و نظارت در قفسه‌خوانی، و جین منابع اطلاعاتی، تشکیل پایگاه ارجاعی موضوعی جهت سهولت بازیابی اطلاعات، و شناسایی سازمان‌ها و مراکز داخلی و خارجی مشابه به منظور تبادل اطلاعات نیز از دیگر فعالیت‌هایی است که در این بخش انجام می‌گیرد.

۱.۱.۲. خدمات اطلاعاتی و امور شبکه

خدمات اطلاعاتی و امور شبکه جهت پشتیبانی از کارشناسان سازمان در دست‌یابی به اطلاعات مورد نیاز وظایف متعددی را برعهده دارد. نظارت بر کار بررسی مطبوعات و نشریات داخلی و خارجی و انتخاب مقاله‌های مرتبط با دامنه موضوعی پایگاه اطلاعات، و ثبت اطلاعات کتابشناسی و نمایه‌سازی مقاله‌ها از مهم‌ترین فعالیت‌هایی است که در این بخش انجام شود. شناسایی پایگاه‌های اطلاعاتی تحقیقی داخلی و خارجی و اتصال به آنها به منظور گسترش شبکه اطلاع‌رسانی اقتصادی و اجتماعی نیز توسط کارمندان این بخش صورت می‌گیرد. جهت بهبود وضعیت کتابخانه‌های استانی نیز در این بخش تلاش‌هایی صورت می‌گیرد که

می‌توان به تهیه و تدوین دستورالعمل‌های فنی برای ایجاد هماهنگی در میان کتابخانه‌های استانی، نظارت بر امور کتابخانه‌های استانی، و تنظیم برنامه بازدیدهای دوره‌ای و ارزشیابی کتابخانه‌های استانی، اشاره کرد. تهیه فهرست انتشارات سالانه سازمان، فهرست موضوعی سالانه نشریات ادواری موجود در کتابخانه مرکزی، و فهرست ماهانه تازه‌های کتابخانه نیز از فعالیت‌های دیگری است که کارمندان این بخش به انجام می‌رسانند.

۱.۲. واحد سفارش و تهیه

بررسی، شناخت، و انتخاب منابع و مراجع اطلاع‌رسانی جدید، نسخه‌یابی منابع جدید و تعیین وضعیت آنها، و انجام امور مربوط به سفارش منابع از جمله فعالیت‌های مهم این واحد است.

کارمندان این واحد، امور مربوط به مبادله کتاب‌ها از قبیل تهیه برگه مشخصات اطلاعاتی، گردآوری و انتشار فهرست مبادله، ارسال نامه و کتاب‌ها، قیمت‌گذاری، و مانند آن را به نحو مطلوبی انجام می‌دهند. همچنین انجام امور مربوط به کتاب‌ها و نشریات اهدایی فارسی و لاتین از طریق سازمان‌های بین‌المللی نیز از طریق این واحد انجام می‌گیرد. از فعالیت‌های سالیانه این بخش می‌توان به بررسی، پیش‌بینی، و تهیه بودجه ریالی و ارزی خرید کتاب و نشریات و سایر منابع اطلاعاتی اشاره کرد.

۱.۳. کتابخانه مرکزی

کتابخانه مرکزی از واحدهای زیرمجموعه

معاونت کتابداری و اطلاع‌رسانی است که از بخش‌های متعددی تشکیل شده است که از آن میان می‌توان به: آرشیو چیذر، موزه، بخش نشریات فارسی و غیرفارسی، و منابع دیداری و شنیداری اشاره کرد. مجموعه مدارک کتابخانه مرکزی شامل مدارکی است که در کتابخانه مرکزی، موزه، و آرشیو چیذر نگهداری می‌شود (مجموعه موجود در آرشیو چیذر و موزه در بخش مربوط خواهد آمد. در این کتابخانه از لحاظ زبانی ۶۹,۷۷۰ مدرک فارسی موجود است که شامل ۵۵۲۸ عنوان گزارش، ۶۰,۹۷۸ جلد کتاب، ۲۹۵۵ جلد نشریه صحافی شده و ۳۰۹ عنوان نشریه جاری می‌باشد.^۳ همچنین در کتابخانه مرکزی، ۲۳,۹۴۷ مدرک غیرفارسی موجود است که ۹۰۴ عنوان گزارش، ۱۷,۳۳۷ جلد کتاب، ۵۵۸۹ جلد نشریه صحافی، و ۱۱۷ عنوان نشریه جاری را شامل می‌شود (۹). زمینه اصلی مدارک این کتابخانه مسائل توسعه و عمران، آمار فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در سه سطح ملی، منطقه‌ای، و جهانی است. علاوه بر این، کتاب‌های پایه و متون کلاسیک در زمینه علوم اجتماعی، به‌ویژه اقتصاد، آمار، برنامه‌ریزی، بودجه‌ریزی، مدیریت، جامعه‌شناسی و رشته‌های وابسته نیز گردآوری می‌شود. کتابخانه مرکزی دارای مجموعه‌ای غنی از کلیه قوانین و مقررات کشور، انتشارات سازمان برنامه و بودجه از بدو تأسیس تاکنون و جدیدترین آمارهای اقتصادی ایران و جهان است.

۱.۳.۱. آرشیو چیذر

گزارش‌ها و نقشه‌های عمرانی کشور که با صرف میلیاردها ریال از بودجه دولت توسط مهندسان مشاور داخلی و خارجی تهیه شده است، از سال ۱۳۵۰ در آرشیوی با نام «آرشیو طرح‌های عمرانی کشور» سازمان‌دهی و متمرکز شده است. این آرشیو که از طرف سازمان برنامه و بودجه وقت در منطقه چیذر ایجاد گردید، مجموعه منحصر به فردی شامل ۱۷,۰۰۰ عنوان پروژه و ۱۸,۵۰۰ نقشه می‌باشد و سرمایه‌ای ملی محسوب می‌گردد و از جنبه‌های مطالعاتی، فنی، و حقوقی از ارزش بسیار برخوردار است. این مجموعه بیشتر مورد استفاده مهندسان مشاور، مسئولان اجرای پروژه‌های عمرانی، پیمانکاران، و دانشجویان رشته‌های معماری و راه و ساختمان است. وسعت آرشیو حدود ۲۵۰۰ مترمربع می‌باشد. آرشیو نقشه‌ها و پروژه‌های عمرانی کشور زیر نظر کتابخانه مرکزی اداره می‌شود (۲: ۳۰-۴۳).

۱.۳.۱. طرح ایجاد آرشیو مجازی مطالعات

طرح‌ها و نقشه‌های عمرانی کشور

استفاده از اطلاعات انباشته در این آرشیو، موجب صرفه‌جویی در زمان و هزینه‌های پژوهشی می‌گردد و کیفیت طرح‌های آتی را اعتلا می‌بخشد. از آغاز سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی این آرشیو با مشکلات متعددی روبه‌رو بوده است، به‌گونه‌ای که ادامه فعالیت‌های آن در حال‌های از ابهام قرار گرفته بود. خوشبختانه سازمان مدیریت و

۳. لازم به ذکر است که تقسیم‌بندی مجموعه براساس زبانی است و کل منابع لاتین در طبقه همکف و کل منابع فارسی در طبقه اول قرار دارند.

برنامه‌ریزی کشور در چند سال اخیر، با توجه به پیشرفت فناوری و پدید آمدن فناوری‌های نوین اشاعه اطلاعات، ضرورت بازسازی این آرشیو و لزوم ایجاد آرشیو مجازی مطالعات طرح‌ها و نقشه‌های عمرانی کشور را در دستورکار خود قرار داد. تبدیل منابع کتبی و نقشه‌های موجود در آرشیو چیدر به اشکال دیجیتال و تمام متن، نه تنها ذخیره‌سازی مناسب و نگهداری بلندمدت اسناد و مدارک را امکان‌پذیر می‌سازد، بلکه سازمان‌دهی بهتر و ارائه خدمات دسترسی سریع و آسان را بدون محدودیت‌های زمانی و مکانی ممکن می‌گرداند (۲).

پس از مطالعه و بررسی بسیار طرح «ایجاد آرشیو مجازی مطالعات طرح‌ها و نقشه‌های عمرانی کشور» که با همکاری مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری تهیه شده، مورد تأیید و تصویب قرار گرفته و در پایان سال ۱۳۸۲ عملیات اجرایی آن آغاز شد. این طرح احتمالاً تا پایان سال ۱۳۸۶ قابل بهره‌برداری می‌باشد و هزینه انجام آن حدود ۷۰۰ تا ۸۰۰ میلیون برآورد شده است (۳). لازم به ذکر است که کل این پروژه‌ها و نقشه‌ها روی پایگاه کتابخانه از مدخل‌های مختلف مثل شماره سریال، عنوان، مهندس مشاور، آرشیوتکت، پیمانکار قابل جست‌وجوست. همچنین منابع موجود در آرشیو با ارائه معرفی‌نامه از کتابخانه مرکزی و سپردن کارت شناسایی معتبر به امانت داده می‌شوند.

۱.۳.۲. موزه

موزه و نمایشگاه «بودجه و برنامه‌ریزی

ایران» در اردیبهشت ۱۳۸۳ با حضور جمعی از مسئولان و کارکنان سازمان در طبقه ششم ساختمان شماره یک گشایش یافت.

این موزه که با هدف معرفی پیشینه برنامه‌ریزی و ارائه مستندات آن دایرگردیده است، مجموعه ۸۱ عنوان کتاب و تعدادی از اشیای اهدا شده به رؤسای سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، تصاویر و اسناد و مدارک بودجه کشور را شامل می‌گردد که از آن جمله می‌توان به اولین قانون بودجه کشور به سبک نوین، مربوط به سال ۱۲۸۹ که سند بودجه صنایع الدوله، وثوق الدوله، و ناصرالملک را دربرمی‌گیرد و نیز کتابچه جمع و خرج ممالک ایران در سال‌های ۱۲۱۷-۱۲۱۸ اشاره کرد. اطلاع‌رسانی و راهنمایی مراجعان برای استفاده از اسناد موجود، نمایش فیلم تاریخچه برنامه‌ریزی ایران، جمع‌آوری احکام رؤسای سازمان برنامه و بودجه و سازمان امور اداری و استخدامی، جمع‌آوری اسناد مربوط به برنامه‌ریزی، عضویت در کمیته‌های بین‌المللی و پیگیری نود شبکه موزه از اهم وظایف این واحد است (۴).

۱.۳.۳. بخش نشریات فارسی و لاتین

بخش نشریات فارسی متشکل از ۳۰۹ عنوان مجله جاری و ۲۹۵۵ جلد مجله صحافی شده می‌باشد. در بخش نشریات لاتین ۱۱۷ عنوان مجله جاری و جلد ۵۵۸۹ مجله صحافی شده موجود می‌باشد. نشریات آرشیوی براساس شماره ردیف در قفسه‌ها منظم شده‌اند و، بدین ترتیب، عنوان‌ها و موضوعات مختلف از یکدیگر پراکنده شده‌اند. نشریات جاری براساس الفبای عناوین شلف شده‌اند و از

طریق برگه‌دان نشریات، از طریق عنوان و شماره ردیف قابل بازیابی هستند. در هر سال کتابچه‌ای موضوعی از نشریات به چاپ می‌رسد که برای جست‌وجوی موضوعی کاربرد دارد (۵).

در کتابخانه مرکزی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، سیاست این است که نشریات آرشیوی، همانند کتاب به امانت داده شود و در سیستم هم ثبت می‌گردد و مدت آن هم شبیه کتاب است. نشریات جاری هم به‌جز آخرین شماره که هرگز به امانت داده نمی‌شود، به مدت سه روز امانت داده می‌شوند و شیوه ثبت آن دستی است (۵).

۱. ۳. ۴. پایگاه اطلاعات مقالات نشریات موجود در کتابخانه

پایگاه اطلاعات نشریات، حاوی مشخصات کتابشناختی مقالات نشریات ادواری فارسی و غیرفارسی موجود در کتابخانه سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور است. این پایگاه که از دو بخش فارسی و لاتین تشکیل شده است، از سال ۱۳۶۸ تاکنون را پوشش داده و به‌طور هفتگی روزآمد می‌شوند. دسترسی به اطلاعات این پایگاه از طریق نرم‌افزار جست‌وجوی کتابخانه‌ای سیم‌رغ امکان‌پذیر است و در صورت نیاز نیز می‌توان با مراجعه حضوری به کتابخانه سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور متن کامل مقالات را دریافت کرد (۶).

منابع دیداری - شنیداری

مجموعه دیداری - شنیداری متشکل از ۹۵ حلقه فیلم ویدئویی، حدود ۵۵۰ عدد لوح

فشرده، و ۲۹ آلبوم عکس می‌باشد. این منابع هنوز سازماندهی نشده‌اند و طرحی در این زمینه در دست اجراست که براساس آن منابع با استفاده از متد روسو سازماندهی خواهند شد. فهرست این منابع در نرم‌افزار نوسا وارد شده‌اند ولی وارد سیستم جست‌وجو نگردیده‌اند (۱).

۲. معاونت انتشارات

کل فعالیت‌های انتشاراتی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور در معاونت انتشارات انجام می‌گیرد. نظارت و انجام امور چاپ کلیه کتاب‌ها و گزارشات، نشریه‌های علمی و فنی، لوایح و قوانین و بودجه در این معاونت صورت می‌پذیرد.

وظیفه معاون انتشارات، علاوه بر نظارت بر چاپ کلیه مدارک، ارائه طرح‌های بهتر برای رشد سازمانی نیز هست.

۱. ۲. انتشارات سازمان مدیریت و

برنامه‌ریزی

کل انتشارات سازمان به ۶ دسته تقسیم می‌شوند: (۱) اسناد و کتاب‌های قانونی، (۲) اسناد و کتاب‌های فنی، (۳) انتشارات علمی و تخصصی، (۴) نشریات ادواری، (۵) انتشارات الکترونیکی، و (۶) گزارش‌های علمی و پژوهشی.

۲. ۲. دبیرخانه شورای انتشارات

مرحله اول تأییدیه چاپ کتاب‌های مؤلفان و مترجمان در این واحد انجام می‌گیرد. در صورت رد اثر، اثر به مؤلف یا مترجم استرداد می‌گردد و در صورت تأیید به شورای داوران

فرستاده می‌شود تا تأییدیه نهایی را دریافت کند. شورای داوران متشکل از ۳ نفر و هر دو ماه یکبار تشکیل می‌شود. در صورت تأیید دو نفر از داوران، اثر برای عقد قرارداد با مؤلف یا مترجم و انجام مراحل چاپ فرستاده می‌شود. دریافت پیشنهادات مؤلفان و مترجمان برای چاپ اثرشان هم در این واحد انجام می‌گیرد (۸).

۲.۳. گروه آماده‌سازی

بعد از اتمام مرحله شورای داوری در مورد کتاب و عقد قرارداد، کتاب به مرحله آماده‌سازی می‌رسد. در این مرحله حروفچینی، نسخه‌پردازی یا تصحیح، ویرایش ادبی و فنی، صفحه‌آرایی، و کنترل فنی انجام می‌گیرد. کارهای آماده‌سازی فقط مختص کتاب‌های اقتصادی و گزارش‌های دفاتر سازمانی است. و یکسری کتاب‌ها مثل کتاب‌های معاونت فنی به بخش آماده‌سازی فرستاده نمی‌شوند و مراحل آماده‌سازی در خود واحد مربوط انجام می‌شود (۸).

۲.۴. گروه چاپ و توزیع

بعد از مرحله آماده‌سازی تمام کتاب‌ها به گروه چاپ و توزیع می‌رسند. گروه چاپ و توزیع وظیفه نظارت بر کتاب‌های گروه آماده‌سازی را دارد و در صورتی که از لحاظ ویرایش ایرادی داشت، جهت تصحیح برگردانده می‌شود. در بخش طراحی گروه چاپ و توزیع، برای کل کتاب‌های فنی، اقتصادی، قانونی، و غیره براساس محتوا، جلد مناسب طراحی می‌گردد. بعد از انجام

مراحل چاپ، کتاب‌های چاپ شده به گروه توزیع می‌رسند و بسته به نوع کتاب و رویه مربوط به آن، در داخل و خارج سازمان توزیع می‌گردد. از کل تعداد کتاب‌های چاپ شده، تعدادی به درخواست‌کننده چاپ فرستاده می‌شود. تعدادی برای فروش به واحد فروش می‌رود و تعدادی هم به انبار فرستاده و در آرشیو انبار نگهداری می‌شود. برای انجام فروش انتشارات، این امر به پیمانکار مربوط محول می‌گردد. هر ساله برای این امر مناقصه انجام داده و پیمانکار انتخاب می‌گردد. پیمانکار در استان‌ها فعالیت می‌کند و با کتابفروشی‌ها در ارتباط است.

برای ارزیابی پیمانکار، از هر شاخه استانی یک رابط معرفی می‌شود که در استان مربوط تحقیق نماید که آیا عموم رضایت دارند یا نه. بعد از یک‌سال که ارزیابی انجام می‌گیرد بسته به نحوه عمل پیمانکار در آن مدت، یا قرارداد با پیمانکار قبلی تمدید می‌گردد و یا با پیمانکار جدید قرارداد بسته می‌شود.

۲.۵. واحد ماهواره

در این واحد فیلم‌ها و برنامه‌های مربوط به ایران، اقتصاد، مسائل روز، گزارش و فیلم‌های علمی، و نرم‌افزارهای کامپیوتری از کل شبکه‌های ماهواره‌ای اخذ شده و به مرور روی سایت گذاشته می‌شود تا کاربران از آنها استفاده کنند. در حال حاضر آرشیوی متشکل از ۲۹۰ نوار ویدئویی و ۱۵۲ لوح فشرده وجود دارد که ۴۰ گزارش جهانی و ۴۱ گزارش و فیلم علمی را هم شامل می‌گردند (۸).

۲.۶. نشریه نگاه

این نشریه که در مرکز مدارک علمی و انتشارات سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور تهیه و منتشر می‌گردد، می‌کوشد علاقه‌مندان را با نشریات، کتاب‌ها، و منابع جدید و امکانات موجود در کتابخانه سازمان و تازه‌های نشر این مرکز و گزیده‌هایی از محتوای آنها آشنا سازد تا آنان بتوانند علاوه بر آگاهی کلی از مطالب با سرعت بیشتری به امر گزینش منابع موردنظر خویش مبادرت ورزند.

کارشناس این واحد وظیفه گردآوری و دسته‌بندی اطلاعات در مورد منابع فارسی و لاتین کتابخانه مرکزی و انتشارات سازمان در چارچوب موضوعی و تهیه چکیده‌هایی از این منابع برای معرفی در نشریه نگاه در نسخه‌های چاپی و الکترونیکی مصور را برعهده دارد.

۲.۷. پایگاه اطلاعات انتشارات سازمان

مدیریت و برنامه‌ریزی کشور

این پایگاه شامل مشخصات و اطلاعات کتابشناختی بیش از ۱۷,۰۰۰ عنوان کتاب و گزارش‌های منتشرشده توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور از سال ۱۳۲۷ تا ۱۳۸۰ می‌باشد. همچنین چکیده کتاب‌ها و گزارش‌های منتشر شده در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۰ نیز در این پایگاه موجود است.^۴

هدف از تشکیل این پایگاه، آگاهی مراجعان در زمینه گزارش‌ها و تحقیقات انجام شده توسط کارشناسان سازمان و

پرهیز از مطالعه مجدد بر روی مطالعاتی که قبلاً انجام شده، می‌باشد. روزآمدسازی این پایگاه سالانه است. و دسترسی به این پایگاه از طریق نرم‌افزار جست‌وجوی کتابخانه‌ای سیمرخ امکان‌پذیر است.

طرح‌های پژوهشی مرکز مدارک علمی، موزه، و انتشارات

طرح‌های پژوهشی مرکز مدارک علمی در دو بخش قرار می‌گیرند. بخش اول طرح‌هایی که پایان یافته است و بخش دوم طرح‌هایی که در دست اجراست. طرح‌های خرد در سطح سازمان و به وسیله کارشناسان سازمان انجام می‌گیرد، ولی طرح‌های کلان مثل طرح دیجیتال کردن آرشیو چیذر، لازم است که به مناقصه گذاشته شود.

از طرح‌های خاتمه یافته سازمان می‌توان به «طرح ارزیابی عینی و ذهنی نشریات ادواری کتابخانه مرکزی» «اصلاح رده‌های k و p»، «اصلاح ساختار پایگاه مقالات غیر فارسی و مستندسازی واژگان آن براساس اصطلاحنامه کلان ا.ای.سی.دی.»^۵، «امکان‌سنجی ایجاد و گسترش نشر الکترونیک در سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور» و «ارزیابی و تحلیل محتوای مجله برنامه و بودجه» اشاره کرد (۶).

از طرح‌های در دست اجرا نیز می‌توان به «طرح ایجاد پایگاه الکترونیکی کتاب‌ها و نشریات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور»، «برنامه راهبردی برای توسعه خدمات کتابخانه‌های سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی

4. <http://www.mporg.ir/lib&museum/mpo/DBS/persianiand>

5. OECD=Organization for Economic Co-operation and Development

کشور»، «امکان‌سنجی ماشینی کردن واحد سفارش و تهیه منابع مرکز مدارک علمی، موزه و انتشارات»، «ارزیابی مجموعه منابع مرجع کتابخانه مرکزی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور» و «ایجاد آرشیو مجازی مطالعات طرح‌ها و نقشه‌های عمرانی کشور (آرشیو چیدر)» اشاره کرد (۶).

از دیگر طرح‌های در دست اجرا «طرح ایجاد پایگاه اطلاعاتی انتشارات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (۴ فاز)»، «ایجاد بانک واژگان ارجاعی در پایگاه اطلاعات کامپیوتری منابع فارسی و غیرفارسی»، «اتوماسیون مراجعات به کتابخانه مرکزی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور»، «سازمان‌دهی و توسعه واحد سمعی - بصری کتابخانه مرکزی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور» و «ایجاد پایگاه اطلاعاتی سایت‌های اینترنتی در زمینه‌های موضوعی مرتبط با سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور» را می‌توان نام برد (۶).

همایش‌های سالانه کتابداران سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور

مرکز مدارک علمی و انتشارات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، به منظور ارتقای سطح دانش کتابداران سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و آشنا ساختن آنان با آخرین دستاوردها در زمینه کتابداری، اطلاع‌رسانی، فناوری اطلاعات، ایجاد انگیزه و علاقه در کتابداران به مطالعات حرفه‌ای، و شناخت استعداد و توانایی‌های آنان و همچنین ایجاد فضایی صمیمانه در میان

کتابداران و بیان مسائل و مشکلات از زبان آنان، هر سال همایش علمی - آموزشی برگزار می‌کند. از سال ۱۳۷۴ تاکنون ۹ همایش با همکاری سازمان‌های مدیریت و برنامه‌ریزی استان‌ها به ترتیب در استان‌های هرمزگان، کرمان، آذربایجان شرقی، همدان، تهران، یزد، گیلان، اصفهان، و فارس برگزار شده است (۷: ۷-۸).

شبکه اطلاعات اقتصادی و اجتماعی کشور

مرکز مدارک علمی، موزه و انتشارات، از ابتدای تأسیس اقدام به ارائه طرحی کرده است که با استفاده از مجموعه توان کارشناسی خود به تشکیل کتابخانه در سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان‌ها همت گمارد. مرکز مدارک از سال ۱۳۶۲، فعالیت‌های متنوعی را در جهت ایجاد کتابخانه‌های استانی و گسترش شبکه اطلاعات اقتصادی و اجتماعی انجام داده است.

از فعالیت‌های مرکز در این زمینه می‌توان به کمک به ایجاد و تجهیز حدود ۳۰ کتابخانه در استان‌ها و ایجاد هماهنگی در امور فنی (مجموعه‌سازی و سازمان‌دهی) کتابخانه‌های استانی با ضوابط و خط‌مشی‌های به‌کار گرفته شده در مرکز مدارک اشاره کرد. همچنین با تلاش مرکز مدارک در سال ۱۳۸۰ و نیز با توجه به نتایج پنجمین همایش کتابداران سازمان برنامه و بودجه، سازمان امور اداری و استخدامی کشور دو پست کتابدار به هریک از کتابخانه‌ها اختصاص داد و کتابخانه از نظر تشکیلات سازمانی زیر نظر مستقیم

ریاست سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان قرار گرفت. همچنین مرکز مدارک به‌منظور هماهنگی و ایجاد نظم لازم در امور کتابخانه‌های استانی، تاکنون ۵ دستورالعمل تدوین و به این کتابخانه‌ها پیشنهاد کرده است که شامل سه دستورالعمل در مورد نشریات ادواری فارسی و نیز فرم آمار روزانه، راهنمای رف‌خوانی، و راهنمای وجین مدارک بوده است.

آموزش کتابداران کتابخانه‌های استانی در مقاطع و سطوح مختلف، از طریق برگزاری چندین دوره کلاس‌های کتابداری و نظارت بر فعالیت‌ها و ارزیابی عملکرد و بررسی مشکلات و موانع پیشرفت‌های استانی از طریق اعزام کارشناسان مرکز مدارک، از دیگر عملکردهای مهم مرکز مدارک در جهت ارتقای کتابخانه‌های استانی می‌باشد (۴).

جمع‌بندی

مرکز اسناد، موزه و انتشارات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور روند رو به رشدی را طی کرده است. چرا که این مرکز نهال نوپایی بوده که بعد از انقلاب اسلامی مورد توجه قرار گرفته است و طی این مدت توانسته است به سازمانی کارآمد تبدیل شده و حدود ۳۰ کتابخانه استانی را در شبکه اطلاعات اجتماعی، اقتصادی کشور به‌وجود آورده و مورد حمایت قرار دهد.

طی پژوهش و تحقیقی که از این مرکز به عمل آمد، این نتیجه‌گیری به‌دست آمد که جنبه مثبت و قابل توجه در این مرکز

و به‌خصوص کتابخانه آن، توجه خاص به مراجعه‌کننده است که به وضوح از سیاست‌ها و دستورالعمل‌های این مرکز قابل استنباط است. به‌عنوان مثال می‌توان به مجاز بودن غالب اقشار برای عضویت، باز بودن سیستم مخزن، به امانت دادن نشریات، خدمات اس.دی.آی، ارائه خدمات در تمام طول روز بدون وقفه، و همچنین نظرسنجی از مراجعان در مورد رضایت آنان از خدمات از طریق برگه‌های درخواست اطلاعات اشاره کرد. همین‌طور کتابداران مرجع و کتابداران راهنما، به تعداد کافی در کتابخانه حضور داشته و کاربران را در مشکلات همراهی می‌کنند، به‌طوری‌که فرهنگ مشاوره و راهنمایی خواستن از کتابداران راهنما از طرف مراجعان کاملاً مشهود است.

در برابر جنبه‌های مثبتی که بیان گردید، مشکلات و مسائلی نیز در کتابخانه وجود دارد که از آن جمله می‌توان به کندی سیستم‌های کامپیوتری و شبکه‌ها در نمایش و بارگذاری منابع، روزآمد نبودن منابع مرجع و ناقص شدن برخی از شماره‌های مجلات به دلیل سیاست امانت آنها و در نهایت عدم هماهنگی سیاست نگهداری با سیاست اطلاع‌رسانی اشاره کرد.

منابع

۱. افشاری‌نظری، محمد. مرکز مدارک علمی، موزه و انتشارات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، تهران. مصاحبه. ۱۴ اسفند ۱۳۸۴.
۲. تابش، احمد. «آرشیو طرح‌های عمرانی کشور

۶. مشکلات بیان شده نقطه‌نظرات کارمندان کتابخانه مرکزی می‌باشد.

(آرشیو چیذر): لزوم ایجاد آرشیو مجازی مطالعات طرحها و نقشه‌های عمرانی کشور». در: غریبی، حسین؛ شیدایی، منصور. **نشست و کارگاه توسعه راهبرد ملی در زمینه فناوری اطلاعات**. تهران: مرکز مدارک علمی ایران، ۱۳۸۳، ص ۳۰ - ۳۴.

۳. همو. مرکز مدارک علمی، موزه و انتشارات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، تهران. **مصاحبه**. ۱۴ اسفند ۱۳۸۴.

۴. همو. «نگرشی به روند شکل‌گیری و تحول شبکه اطلاعات اقتصادی، اجتماعی، در سازمان برنامه و بودجه و پیشنهاد سیاست‌های آینده (۱۰ - ۱۲ تیرماه ۱۳۷۶)»، **مجموعه مقالات و سخنرانیهای ارائه شده**. تهران: سازمان برنامه و بودجه، مرکز مدارک اقتصادی و انتشارات، ۱۳۷۶.

۵. خطیب، نرگس. مرکز مدارک علمی، موزه و انتشارات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور،

تهران. **مصاحبه**. ۱۶ اسفند ۱۳۸۴.

۶. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور. قابل دسترسی در: <http://www.barnameh-budjeh.com>

۷. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، معاونت اداری، مالی و منابع انسانی، مرکز مدارک علمی، موزه و انتشارات، **مجموعه مقالات هشتمین همایش کتابداران سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (اصفهان، ۱-۳ دی ماه ۱۳۸۳)**. تهران: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، ۱۳۸۴، ص ۷ - ۸.

۸. شفایی، مهرناز. مرکز مدارک علمی، موزه و انتشارات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، تهران. **مصاحبه**. ۱۶ اسفند ۱۳۸۴.

۹. صادق صمیمی، زهره. مرکز مدارک علمی، موزه و انتشارات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، تهران. **مصاحبه**. ۱۶ اسفند ۱۳۸۴.

